

Å strebe etter gode regler

Økologisk landbruk får stadig mer oppmerksomhet. Den som stikker hodet fram og hevder å representere noe som er bedre, må tåle å bli sjekket. Vi har flere områder vi kan bli bedre på.

Anne-Kristin Løes | NORSØK

TV-programmet «Folkeopplysningen», og diverse kritiske debattartikler har satt søkelys på svakheter i regelverket for økologisk produksjon. Forbudet mot plantevernmidler er ikke absolutt, selv om det brukes ubetydelige mengder. Bruk av konvensjonell husdyrgjødsel i økologisk produksjon er problematisk. Nye økoregler er på trappene, men vil de øke mulighetene for å resirkulere viktige næringsstoff?

Mer bærekraftig

Norge ble nylig presset til å gjennomføre EU sitt krav om fast liggeunderlag for økologiske sauer. Snart kan vi forvente neste runde med regelverksendringer, som kan komme til å gjøre det mer krevende å drive parallellproduksjon. De vil også sannsynligvis stille strengere krav til bruk av lokalt og helst egenprodusert fôr. Slike endringer er med på å gjøre det økologiske landbruket mer bærekraftig på sikt, men for dem som rammes av endringene er det selvsagt frustrerende. En omfattende revisjon av økologireglene ble presentert i 2014, og skal etter planen iverksettes i 2017. I Norge har dette så langt blitt lite diskutert.

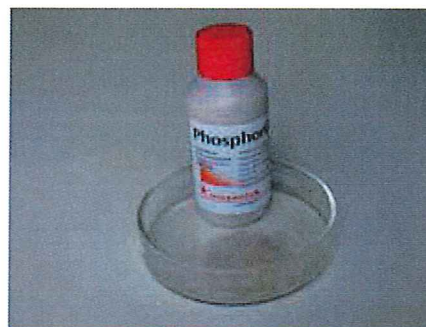
Mer og bedre resirkulering

Regelverket forsøker å minimere innkjøp av næringsstoff til gården. I en artikkel i det vitenskapelige tidsskriftet «Organic Agriculture» er eksisterende regelverk for næringstilførsel utenfra sammenliknet med forslaget til nye regler. For tilleggsgjødsel er det ikke omfattende endringer, og «positivlista» over tillatte innsatsmidler er ikke publisert enda. Gjennomgående gis det imidlertid signaler om enda strengere

restriksjoner enn før. Selv om dette reduserer faren for at økologisk mat forurenses med miljøgifter fra innkjøpt kompost eller annet organisk materiale, kan det være negativt for fruktbarheten i jorda på lang sikt hvis det i praksis blir umulig å resirkulere næringsstoff. Når vi selger næring fra gården i produkter, vil det før eller senere bli behov for å kompensere for dette. En løsning er å tillate bruk av urin og fast gjødsel fra mennesker, forutsatt at denne gjødsla er trygg med tanke på smittestoffer, medisinerester og liknende. Vi trenger mer og bedre resirkulering av næringsstoffer og organisk materiale i økologisk landbruk enn det som er tilfellet i dag. Da er det viktig at regelverket legger til rette for dette. Under overskriften «bioøkonomi» brukes nå mye av forskningsinnsatsen på å utvikle nye metoder til å utvinne energi, materialer, mat, kjemiske forbindelser og annet vi trenger fra fornybare råstoffer. Dette er relevant for økologisk landbruk, som kan få tilgang på nye typer resirkulert gjødsel. Da er det uheldig hvis regelverket er utformet slik at bruken av disse stoffene forhindres.

Begrepet naturlig gir utfordringer

I økologireglene er begrepet «naturlig» brukt mange ganger, alltid med positivt fortegn. Tillatte gjødsel- og jordforbedringsmidler må være et «naturlig stoff». Dette høres umiddelbart positivt ut, men hva er et naturlig stoff egentlig? I reglene er det definert som at materialet må være av vegetabilsk, animalsk, mikrobiell eller mineralsk opprinnelse, og videre identiske med sin «naturlige form». Regelverket er gjennomgående positivt innstilt til fysisk og mekanisk bearbeiding, og tilsvarende negativt

Åby renseanlegg ved Århus i Danmark har satt i gang en prosess med utfelling av struvitt, som de får solgt til ca 2500 kr per tonn. Produktet kalles «PhosphorCare» og inneholder 5,6% ammonium-N, 12,6% fosfor og 10% magnesium (www.stjernholm.dk). Foto Atle Wibe, NORSØK.

til kjemisk. Mineralske stoff til jordforbedring må være «lavt oppløselige». Urin og bløtgjødsel fra økologiske husdyr inneholder mye oppløst næring, men er likevel fullt tillatt å bruke. Kjemisk ekstraksjon er forbudt, men algeekstrakt med syrer eller baser er tillatt. Å løse opp fosforet i bein med syre er derimot forbudt. Til sammen blir det mye som ikke virker logisk, og som ikke lar seg begrunne vitenskapelig. Hadde det vært enklere å begrense seg til at syntetisk nitrogen gjødsel ikke er lovlig, og å forklare dette ut fra miljøhensyn? Det er liten tvil om at regelverket er sterkt preget av det som var virkeligheten i økologisk landbruk rundt 1972, da IFOAM ble dannet og de første standardene beskrevet. I møtet med en virkelighet som nå interesserer seg sterkere for økologisk produksjon, blir reglene stadig mer krevende å forsvare i minste detalj.

Samtidig som begrepet «naturlig» i regelverket gir utfordringer, appellerer det sterkt til miljøbevisste forbrukere og produsenter. Vi er glade i naturen, og vi vil gjerne ta vare på den. Naturlig høres umiddelbart positivt og trygt ut, mens ordet kunstig gjør oss utrygge. Økologisk produksjon ønsker å spille på lag med og lære av naturen, ikke å kontrollere den og legge den under oss mennesker. Hvordan kan et begrep som naturlig omsettes i regelverkstekst som både beskytter og utvikler økologisk landbruk best mulig framover? Vitenskapen gir oss store framskritt, men i økologisk landbruk hender det at vi ikke vil benytte oss av dem. Hvordan kan vi begrunne vitenskapelig at noen produkter er greie å bruke, mens andre må unngås? Her trengs det et grundig arbeid framover, gjerne med både filosofer og etikere på laget!

Høy standard

For å imøtekomme behovet for resirkulert næring, sier regelverket at produkter som ikke er identiske med sin naturlige form, som

hydrolyserte proteiner, eller råtnerest fra biogassanlegg, ikke kan brukes på spiselige deler av planter. Dette viser en vilje til å imøtekomme praktiske løsninger hos dem som bestemmer. Kanskje kan man tenke seg en videre utvikling i slik retning, der en del av jorda brukes til dyrking med resirkulert gjødsel, til bioenergivekster, grønngjødslingsvekster eller korn, der avstanden mellom gjødsling og konsum er lang? Så kunne annet areal brukes til grønnsaker og førvekster, og gjødsles med næring fra gårdens egne dyr? Det er viktig å arbeide med resirkulert gjødsel på system-nivå, og ikke bare fokusere på innhold av uønskede stoff og hvordan produktene er framstilt.

En ekspertgruppe, EGTOP, som gir råd til EU-kommisjonen om økologireglene og hva som skal være tillatt å bruke i økologisk produksjon, har nylig foreslått at struvitt og kalsinert fosfor skal være tillatt å bruke. Struvitt er et fosforrikt mineral som felles ut i næringsrikt vann, og et kjent problem i urinseparatorende toaletter der rørene gror igjen.

Struvitt inneholder både magnesium, ammonium og fosfat, og er dermed en mineralsk nitrogen-gjødsel. Siden den felles ut i et renseanlegg kan struvitt kanskje ikke kalles syntetisk N-gjødsel, men utvinning av struvitt i kloakkanlegg krever adskillig menneskelig og teknisk bistand for å bli effektiv. Kalsinert fosfor dannes av aske etter brenning av kloakkslam. For å få fosforet lettere plantetilgjengelig tilsettes salter av natrium og kalium under høy temperatur. Disse metallene erstatter noe av karbonatet som binder fosforet i asken. For begge disse typene resirkulert gjødsel gjelder det at de først må tillates i de generelle EU-reglene for gjødsel, før de eventuelt kan tillates i økologisk dyrking.

Private regler også i Norge?

Regelverk for økologisk produksjon er ikke akkurat spenningslektyre. De færreste av oss har tid og anledning til å sette seg skikkelig grundig inn i alle detaljer, følge med på oppdateringer og reise en diskusjon om eventuelle endringer. Regelverket, og hvordan det endres over tid, hvem som påvirker

NORSØK

– økologisk kunnskap
for landbruk og samfunn

www.norsok.no

det og hvilke konsekvenser dette får, er i ferd med å bli et forskningsområde i seg selv. Som ikke-medlem i EU er det begrenset hvordan Norge kan påvirke økologireglene. Vi har lett for å tenke at norsk landbruk er så mye bedre enn landbruket i andre land, med tanke på dyrevelferd, dyrehelse, og miljø. På økologiområdet skal vi være klar over at andre land har private merkeordninger som er strengere enn EU-reglene, ikke minst med hensyn til gjødselmidler. På dette området følger Norge «bare» økologiregelverket, mens et flertall av økobønderne i Sveits, Østerrike og Tyskland deltar i private merkeordninger som BioSuisse, BioAustria, Bioland og Naturland, som for eksempel ikke tillater konvensjonell gjødsel fra

andre dyr enn drøvtyggere og hest. I disse landene regnes de som «bare» følger EU-reglene som et B-lag. Mot en slik bakgrunn blir det kanskje litt mer spennende å diskutere regelverk. Kanskje er det på tide å etablere private, strengere standarder som kan synliggjøre bestrebelser og selvpålagte begrensninger som mange økobønder gjennomfører, også her i landet?

Litteratur

- Miljøministeriet 2013.
Fosforgenvinding ved

struvitutfældning.
www.stjernholm.dk/files/Rapport_foroget_fosforgenvinding_som_struvit.pdf

- Løes AK et al. 2016. Nutrient supply to organic agriculture as governed by EU regulations and standards in six European countries. Organic Agriculture DOI 10.1007/s13165-016-0165-3

Anne-Kristin Løes

Anne-Kristin Løes er seniorforsker ved NORSØK, og har jobbet med gjødsling og plantedyrking i økologisk landbruk siden 1988. De siste årene har hun deltatt i et internasjonalt forskningsprosjekt, Improve-P, som har undersøkt alternativer til konvensjonell husdyrgjødsel når det trengs litt tilførsel for å kompensere fosforeksport i produkter fra gården. Foto: Anita Land.